

kommunikationsbegreppet

Detta kompendium skrevs för många många år sedan. Jag skulle inte ha skrivit allt som står i det på samma sätt idag och jag skulle alldeles säkert ha skrivit om andra fenomen också. Men om kompendiet kan fylla en funktion som diskussionsunderlag så delar jag gärna med mig. Läs kritiskt!!!

Irene Johansson

Inledning.

Begreppet kommunikation är inte lika väldefinierat som det är ofta använt. Personer med olika teoretisk bakgrund ser på begreppet med olika ögon.

De med en språkvetenskaplig inriktning (tex Hellspong,1988, Linell & Gustavsson,1987, Johansson, 1980 a och b) ägnar begreppet sitt intresse främst genom att beskriva lingvistiska strukturer. Egenskaper som sträcker sig över dialogen, satsen, frasen, ordet eller ordets mindre delar analyseras med avseende på deras betydelse i ett kommunikativt sammanhang.

Andra tex Vygotsky,1962, Piaget,1959, Junefelt,1987, Preisler,1983, Holmlund,1988, Lisina,1985 ägnar sin tankemöda åt kommunikationens betydelse för individens utveckling och anpassning. Ofta har dessa personer en vetenskaplig hemvist inom ämnet psykologi.

De sociologiskt intresserade författarna (Thunberg et al, 1979, Lisina 1985, Aronson & Sätterlund-Larsson,1987, Jönsson, 1988) betraktar kommunikation som ett samhällsfenomen och beskriver kommunikation i termer av maktstrukturer och som effekter av kulturella, politiska och etniska förhållanden.

I informationsteoretiska termer beskrives kommunikation av bl a Shannon & Weaver (1949) och Wiio (1973). Kommunikation betraktas av dem som ett system och de beskriver de begränsningar och de påverkansfaktorer som detta medför.

Ett pedagogiskt eller terapeutiskt intresse av kommunikation har under senare år blivit alltmer påtagligt (t ex Alsén,1985 Granlund & Olsson, 1987, Brodin,1989, Björck-Åkesson & Fälth, 1988, Johansson, 1988,1990). Dessa författare koncentrerar sig på frågor som rör hur avvikelser ska identifieras och beskrivas samt hur de ska behandlas för att deras negativa konsekvenser för individen ska motverkas.

Den definition av begreppet kommunikation som ges i denna rapport är en syntes av de diskussioner som förts inom VAT-gruppen på grundval av litteraturstudium och egna erfarenheter. Eftersom VAT-gruppens medlemmar arbetar med frågeställningar som rör kommunikation hos barn med rörelsehinder, utvecklingsstörning eller flerhandikapp, har diskussionerna fått en klar inriktning mot handikappproblematiken.

Definitionen i detta kompendium är:

**Kommunikation är ett beteende och en process
inom sociala system som syftar till behovstillfredsställelse.**

Denna definition säger att

1. kommunikation aldrig kan betraktas eller behandlas som en isolerad företeelse. Kommunikation är en integrerad del av individens totala färdighet och dess utveckling och

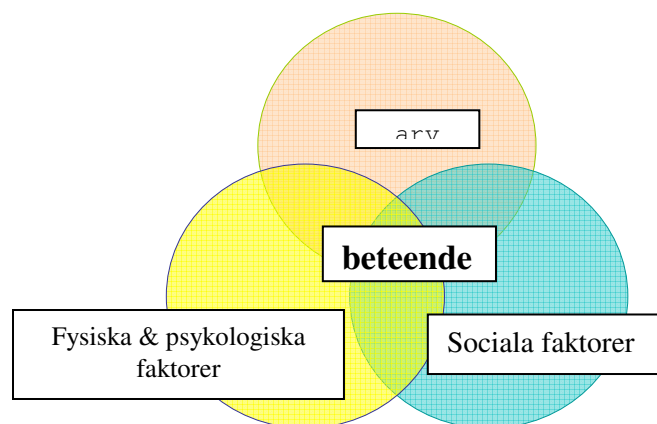
funktionella värde är beroende av faktorer hos individen men också av faktorer hos andra människor och i den fysiska miljön. Kommunikation är något relativt, dynamiskt och interpersonellt.

2. en kommunikationsstörning inte är en isolerad eller avgränsad företeelse. Dess karaktär är relativ och den kan uppstå som effekter av funktionsstörning hos individen, hos andra människor eller i situationen.
3. en kommunikationsstörning inte kan åtgärdas eller tränas som en isolerad åtgärd. Åtgärder måste ta hänsyn till och träna färdigheter hos den som har kommunikationsstörningen men också hos människor i hans omgivning. Träningen ska ske inom ramarna för de naturliga sociala system som personerna tillhör.

Kommunikation är beteende.

Ett beteende är en mänsklig handling, som bestäms av en sammanvägd effekt av olika faktorer både inom den enskilda människan och i hennes omgivning. Det finns vissa egenskaper som är medfödda (arvsfaktorer i figur 1) och det finns egenskaper som är förvärvade genom inläring, erfarenheter, sjukdom eller skada (fysiska, psykiska och sociala faktorer i figur 1).

Figur 1. Faktorer som påverkar beteendet.

Arvsfaktorerna utgör de yttersta rambetingelserna för människans olika beteenden. För beteendet kommunikation finns det medfödda specifika förutsättning till utveckling men det är de sociala relationerna med andra människor som leder till utveckling. Enligt vissa strikt biologiskt inriktade författare finns det ett biologiskt schema med tidsanvisningar för olika utvecklingssteg inprogrammerade. Det är inte möjligt att studera arvsfaktorernas direkta betydelse för beteendet. Det är inte heller möjligt att direkt hänföra en viss typ av störning i ett beteende till en störning i de medfödda anlagen.

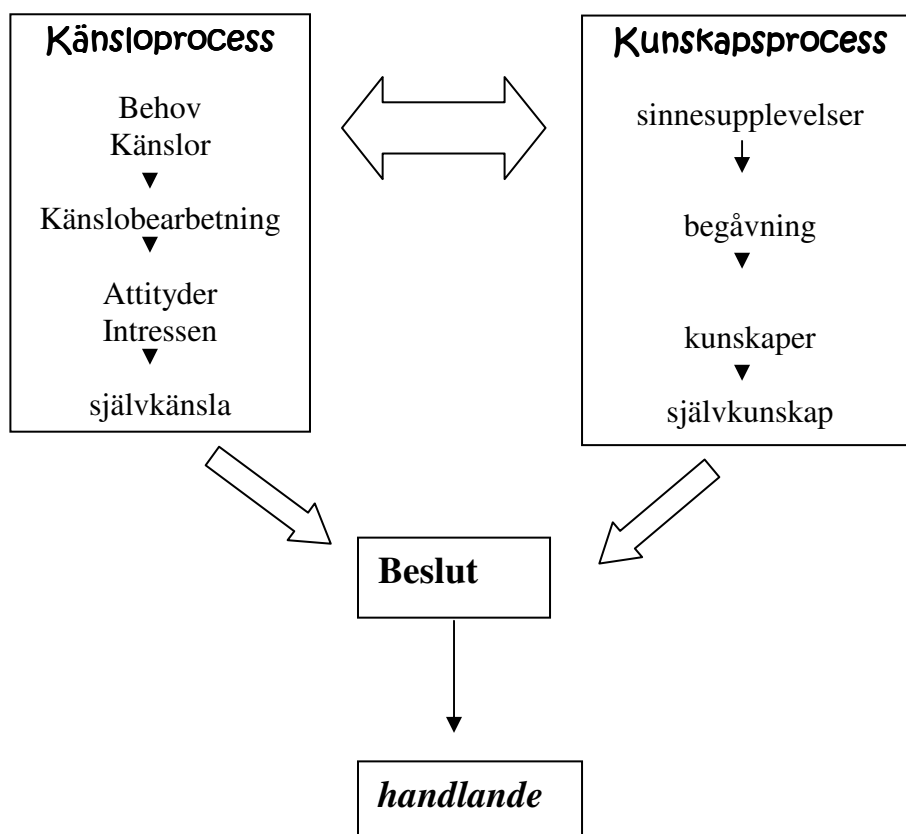
Inom de yttre ramarna som arvet bestämt, finns det utrymme för variationer. Miljöfaktorer av psykisk art (t ex begåvning, intressen), fysisk art (t ex rörelsehinder) och social art (t ex attityder, isolering) formar slutgiltigt beteendet. Detta betyder att, även om det skulle finnas två personer med identiska arvsanlag, skulle deras beteenden ändå kunna vara olika som en följd av skillnader i livsbetingelser.

Behov

Ett beteende t ex kommunikation kan också betraktas som ett redskap att upphäva olika sorters bristtillstånd hos individen. Det kan gälla att få mat, värme, gemenskap, beröm, information eller kunskap. Ett bristtillstånd kan med ett annat ord benämnas behov. Med detta tänkesätt blir det behoven som ligger till grund för beteendet i allmänhet och också beteendet kommunikation.

För att belysa vilka egenskaper och processer som kan vara avgörande för det slutliga beteendet kommunikation, ska Kyléns modell för människans personlighetsstruktur (figur 2) användas.

Figur 2. Människans personlighetsstruktur efter Kylén (1979).

Kommunikation är en handling som enligt Kylén kommer till stånd efter bearbetning av intryck från den egna inre världen och från yttrevärlden i två parallella processer - en känslprocess och en kunskapsprocess. Känslprocessen arbetar med individens känslor, behov och kunskaper om dessa. Kunskapsprocessen arbetar med individens sinnesintryck och kunskaper av olika slag.

För att starta känsl- eller kunskapsprocessen krävs något slags input t ex ett sinnesintryck eller

upplevelsen av ett behov. Ett behov kan initieras inifrån individen t ex låg kroppstemperatur, fylld urinblåsa eller låg vätskehalt i kroppen. Ett behov kan också initieras utifrån genom sinnesintryckens förmedling t ex anblicken av en kär person.

Sinnesintryck mottager individen med hjälp av sinnesorganen. Effektiviteten av detta mottagande bestäms av sinnesfunktion. Det kräves vissa biologiska förutsättningar - redskap för syn, hörsel, känsel, smak, och lukt men dessa redskap dvs ögat, örat, hudens och slemhinnornas receptorer, fungerar dock som effektiva informationsgivare först efter träning. Individen måste således genom träning och erfarenhet lära sig att använda sina sinnesorgan.

Individen tar emot intryck, ordnar, bearbetar, sammanställer, lagrar och aktiverar dem med hjälp av känslö- och kunskapsprocesserna. Detta sker med olika grad av effektivitet och på olika nivåer av abstrakthet beroende av hur individens begåvning ser ut. Individen kan således ha eller inte ha svårigheter att uppmärksamma intrycken, att abstrahera, jämföra, identifiera ledtrådar och att koda de utvalda ledtrådarna genom att kategorisera, integrera, sekventiera och generalisera dem. Eller att tolka de kodade intrycken mot rörelse-, bild-, lukt-, smak-, symbol- eller sekvensminnen.

Hur det väckta behovet kommer att utformas bestäms av en rad faktorer hos individen som har att göra med personens känslor, attityder, jag-uppfattning, begåvning, kunskaper och motivation. På något sätt kommer individen att väga det aktuella behovet mot andra behov och erfarenheter av hur behovet tillfredsställts vid tidigare tillfällen. Till detta krävs en förmåga att särskilja och medvetandegöra behov och att minnas tidigare erfarenheter av bl a alternativa vägar till behovstillfredsställelse.

Motivation

Det sätt varpå ett behov blivit tillfredsställt tidigare har antagligen en stor betydelse för hur stark viljan och den inre motivationen till handling är. Det är lätt att tänka sig att en hög eller en låg motivation kommer att ha direkta följder för kommunikation med påverkan på kreativitet, uttryckstydlighet, uppmärksamhet och också tolkning av andras svar och budskap.

Om personen har en svag vilja, kan han ha svårt att hitta på något att kommunicera om och han kan komma att uttrycka sig med minimal redundans. Om han dessutom inte är intresserad av sin samtalspartner eller ämnet, kan han låta bli att lyssna och inte ens uppfatta vad som "sägs". Han kan också komma att tolka det som "sägs" på ett negativt och onyanserat sätt därför att han egentligen inte vill ta emot några budskap just då, av just denna samtalspartner eller kring just detta ämne.

Viljan, den inre motivationen eller lusten är antagligen A och O för den kommunikativa och språkliga utvecklingen. Det kräver både energi och ansträngning att lära sig och att använda kommunikation och språk. I de allra flesta fall, där barnet har en normal språkutveckling, har barnet också en inre drivkraft och en nyfikenhet som gör att barnet tränar på egen hand med en stor energi. Den som från början har negativa erfarenheter av sin kommunikativa förmåga har ett helt annat utgångsläge och uppvisar i många fall inte denna iver, träningsvilja och energi. Kanske har redan den inre motivationen dämpats till följd av negativa erfarenheter eller kanske har den inre motivationen aldrig varit på samma sätt som hos barn som har en kommunikativt och språkligt normal utveckling.

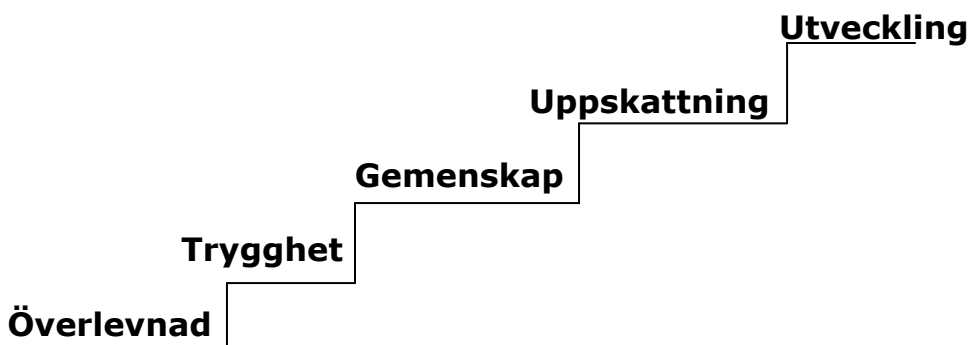
Identitet

Innan en individ kan förväntas att ha ett medvetet behov av att på något vis påverka andra med hjälp av kommunikation, är det sannolikt att individen måste uppleva sig som en egen person. En person som är skild från du och de andra. Identiteten - jaget - uppkommer i samspel med andra människor.

Individen speglar sig i andra människor enligt Mead ((1934) 1967) och jag-bilden utvecklas och existerar genom ömsesidiga relationer till andra människor. Det kommer därför att vara av stor vikt för den egna självbilden hur man svarar upp till omgivande människors krav och förväntningar men också hur andra människor besvarar uttrycken för de egna behoven.

Begreppet *behov* är centralt i diskussionen om kommunikation. Det finns behov av olika slag varav vissa är mer beroende av kommunikation och språk än andra. För att konkretisera detta ska Maslows (1954) beskrivning av människans grundläggande behov användas (figur 3).

Figur 3. Grundläggande mänskliga behov, efter Maslow (1954)

Maslows uppdelning av mänskliga behov uppfattas ibland som en hierarki, där de mer grundläggande behoven är en förutsättning för de mer utvecklade behoven. En annan tolkning är att grundläggande och mer utvecklade behov existerar sida vid sida och att graden av utveckling på de olika behovsnivåerna är olika hos olika individer.

Enligt figuren kan behovet att fortleva genom att äta, dricka och föröka sig vara människans mest grundläggande behov. Att känna sig varm, skyddad och trygg tillhör också de mest elementära mänskliga behoven.

Med en tolkning av figuren som en hierarki skulle behovet av att vara en bland likar - gemenskap-föregå och vara en förutsättning till behovet av att hävda sig själv som en speciell bland likar. Även med en annan tolkning av figuren framgår det att människan har elementära såväl sociala som individualistiska behov.

På den översta nivån i figur 3 framträder behovet av att utveckla sig själv, att lära sig mer och att vidga sin erfarenhetssfär.

Maslows framställning av människans grundläggande behov skulle kunna sammanfattas på ett sådant sätt, att kommunikationens betydelse för behovstillfredsställelsen klart framgår. Människan har tre viktiga behov:

- att få (ha) t ex gemenskap, kunskap, svar.
- att ge t ex tillgivenhet, uppmaning, svar.
- att vara NÅGON dvs att vara bekräftad, accepterad.

Hur kan dessa tre grundtyper av behov tillfredsställas utan kommunikation?

För att få de grundläggande behoven optimalt tillfredsställda krävs att människan har handlingsfrihet. Paradoxen är då att människans handlingsfrihet i sin tur sammanhänger inte bara med kommunikationsfärdighet utan också med

- att ha status, kunskap, ekonomi, inflytande
- att vara välanpassad, uppskattad, ”normal”

Detta betyder att varje beteende hos människan t ex kommunikation är beroende av individens emotionella, sociala och kognitiva utveckling. Detta i sin tur bestäms till stor del hur individen blir bemött av andra. Kommunikation är med andra ord ett beteende som är integrerat med människans totala färdighet och som står i ett beroendeförhållande till övrig utveckling

Kommunikation är ett socialt fenomen.

Kommunikation är ett socialt fenomen. Detta betyder att kommunikation kräver minst två personer som är uppmärksamma på varandra.

Människan är till sitt väsen social i den bemärkelsen att det enligt Maslow (se figur 3) finns ett grundläggande behov av att höra samman med andra och att uppleva gemenskap och trygghet med andra.

Människan är också en produkt av sin miljö. Med tusentals osynliga trådar är hon bunden till sin bakgrund och sin nuvarande livssituation. Dessa osynliga trådar bestämmer på samma gång hur individens beteende bör vara. Det kan gälla hur kommunikationen ska anpassas till ämnen, situationer eller samtalspartner. Kommunikation och andra beteenden inlärs således i sina sociala sammanhang vilket medför att det uppstår variationer i beteendet som har sin förklaring i grupperns skilda behov och mönster (t ex Bernstein, 1964). Kommunikativ kompetens är med denna tolkning dynamisk och kontextberoende.

Människans strävan att vara en bland likar kan tänkas som grunden för uppkomsten av det nätverk av sociala relationer och roller som kallas samhälle. Inom detta nätverk kan vissa relationer vara jämlika medan andra är ojämlika. I varje samhälle finns det också såväl implicita som explicita krav på beteendet vilket betyder att olika roller i samhället har skilda normer för det kommunikativa beteendet. För att accepteras som en godkänd samhällsdeltagare måste individen anpassa sig till de regler som finns. Som en inbyggd faktor i samhällsstrukturen gäller alltså att kommunikationen är ojämlik i lika hög grad som relationerna mellan olika roller i övrigt är ojämlika.

Under livstiden kommer individen att tillhöra många olika grupper. Varje människa kommer därvid att inneha olika roller. Vilka roller och positioner i samhällets nätverk som en person har bestäms bl a av begåvning, ålder, kön, utbildning och slumpen. Oavsett position krävs dock en inläring av de regler som gäller för kommunikationen i de skilda sociala sammanhangen. Ju fler gruppnormer en individ lär sig desto större möjligheter har han att påverka och bestämma över sitt eget och andras liv. I det sociala nätverket innebär det makt, självständighet och oberoende att ha en omfattande kommunikativ potential. På motsvarande sätt kommer den som har en ringa eller

begränsad kommunikativ potential att uppleva maktlöshet och beroendeställning.

Kommunikationspotentialen

Den kommunikativa potentialen bestäms av en rad faktorer vilka sammanhänger med samhällstyp (t ex demokrati- diktatur), position inom samhället (t ex överordnad- underordnad, man-kvinna, vuxen-barn, normalbegåvad - utvecklingsstörd) och egenskaper hos individen (t ex hög - låg intelligens, omfattande-begränsade kunskaper, omfattande - begränsade intressen).

En stor kommunikativ potential har den som behärskar och har tillgång till många olika typer av kommunikation :

- språklig - icke-språklig kommunikation
- muntlig - skriftlig kommunikation
- informell - formell kommunikation
- direkt - indirekt kommunikation

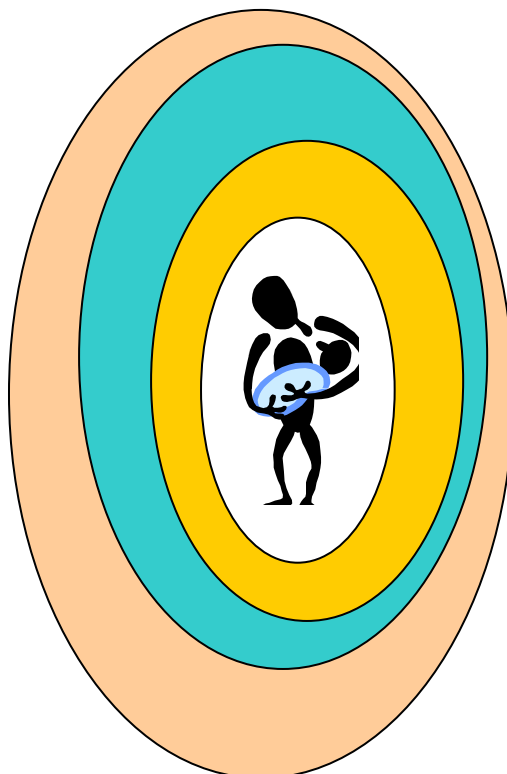
Kommunikationspotentialen stärkes ytterligare av antalet nationella särspråk t ex engelska och ryska, antalet talalternativa språk t ex dövas teckenspråk och Bliss och antalet kommunikationsredskap t ex telefax och datorkonferenser, som individen behärskar.

En mycket liten kommunikativ potential har den som bara har tillgång till icke-språklig och direkt kommunikation, vilket är de faktiska förhållandena för många människor med handikapp.

I samhället finns det sociala regler för olika situationer. Det enskilda kommunikationssystemet påverkas därför av många olika sorters regler. Vissa av dessa regler är inte bundna till det aktuella systemets karaktär utan snarare till andra system, vari det enskilda kommunikationssystemet är inneslutet.

I figur 4 illustreras det minimala kommunikationssystemets inneslutning i och påverkan av andra system efter en modell av Bronfenbrenners (1979).

Figur 4. Det minimala kommunikationssystemets inneslutning i andra system, efter Bronfenbrenner (1979)

Varje enskild kommunikationshandling sker under inflytande av regler och konventioner från andra system. Den enskilde kommunikationsdeltagarens möjlighet till påverkan är allt mindre ju större systemet är men individens beteende styres av summan av de olika systemens regler. I Bronfenbrenners termer kan den innersta ytan i figur 4 betecknas mikrosystem, den näst innersta ytan mesosystem, den därpå följande större ytan för exosystem och den yttersta största ytan för makrosystem.

- Med mikrosystem förstås individens "kärn"grupp t ex familjen. Kommunikationen är ofta direkt, informell och muntlig. I mikrosystemet har individen möjlighet att påverka de beslut som fattas.
- Med mesosystem avses en hopkoppling av flera mikrosystem. För ett vanligt svenskt barn skulle detta kunna innebära hem, skola och fritidshem. Även i mesosystemet är kommunikationen oftast direkt, muntlig och informell och individen har möjlighet att påverka det som sker.
- Med exo- och makrosystem avses alltmer opersonliga grupperingar. Ett exosystem kan vara en kommun, ett landsting eller en stat. Ett makrosystem kan vara religiösa eller kulturella grupperingar. Kommunikationen i exo- och makrosystemen är ofta indirekt, skriftlig och informell. Individen har ringa eller ingen möjlighet att direkt påverka de beslut som tas. Däremot kommer individens handlingsfrihet att bestämmas av de regler som gäller för dessa större system.

Detta betyder att varje kommunikationshandling bestämmas av egenskaper i individens personliga grupper, av de sociala och etiska regler som finns där individen bor samt inte minst av den religiösa, etniska och kulturella tillhörighet som individen har.

Kommunikation är system.

I kommunikation, speciellt i den språkliga dialogen, finns det en inre struktur, där de olika delhandlingarna har ett samband med varandra. En bestämd handling pekar framåt mot efterföljande handlingar samtidigt som den knyter an bakåt till tidigare kommunikativa handlingar. Det bildas en kedja eller ett system av handlingar som hänger ihop till en sammanhållen kommunikationsenhet. Utan denna logiska uppbyggnad uppstår det sammanbrott i kommunikationen.

Det är dock vanligare att betrakta kommunikation som ett system utifrån en helt annan synvinkel med avseende på deltagande personer. Att kommunikation är ett system betyder att det är en helhet av delkomponenter, vilka är beroende av varandra. Detta medför att systemets funktion och effektivitet bestämmas av den påverkan som systemets komponenter utövar på varandra och den sammanlagda effekten av samverkan mellan samtliga delkomponenter. En förändring inom en komponent t ex en funktionsnedsättning hos person A kan således ha återverkningar också på person B och på det totala utfallet från systemet.

Det enklaste kommunikationssystemet består av tre delkomponenter. I figur 5 presenteras en schematisk framställning av ett minimalt kommunikationssystem efter Shannon & Weaver (1949).

Figur 5. Det minimala kommunikationssystemet.

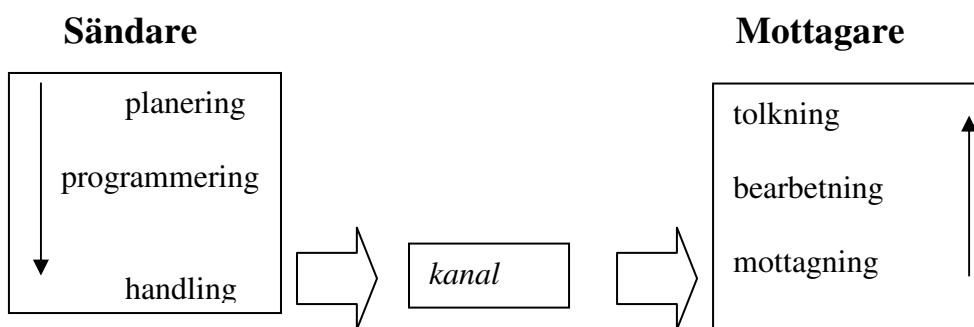
Det minimala kommunikationssystemet består av två personer, en sändare och en mottagare. Den tredje komponenten utgörs av ett led som ligger mellan de två personerna, en överföringskanal. Denna modell för ett enkelt kommunikationssystem är den grundmodell varpå många andra modeller av mer komplicerade system med t ex flera mottagare, rumsliga och tidsliga förändringar i kanalen eller kommunikation i flera steg utarbetats.

Systemet reglerar i viss mån deltagarnas aktivitet. Sändarkomponenten är aktiv och ger handlingar. Mottagaren är relativt passiv under den tid som sändaren är aktiv. Med regelbundna intervaller sker det rollväxlingar så att sändare blir mottagare och mottagare blir sändare. Samtidigt gäller det att en person växlar mellan de båda roller också inom en mycket minimal kommunikationssekvens. I detta skeende är återkoppling och tid två viktiga reglerande faktorer.

Ett kommunikationssystem kan på samma gång betraktas som ett öppet och ett slutet system. Att systemet är öppet betyder att det finns öppningar mot andra system varigenom effekter avges vilka kan påverka andra system, men också att stimuli som kommer utifrån andra system kan påverka och de kan också vara nödvändiga för systemets funktion. Att systemet är slutet innebär att dess funktion bestäms av egenskaper och relationer inom det egna systemet.

Komponenten/rollen sändare och komponenten/rollen mottagare kan ges beskrivningar som gäller för dem som delkomponenter inom ett system. De krav som detta medför måste varje person som ikläder sig dessa roller behärska. Likväl kommer sändar- och mottagarrollerna att kännetecknas av stora olikheter beroende av personliga egenskaper hos rollinnehavarna. Detta framgår av följande beskrivning i figur 6 av olika delkomponenter inom det minimala kommunikationssystemet.

Figur 6. Delkomponenter i det minimala kommunikationssystemet.

Sändaren

Sändarens funktion bestäms av en samordning av emotionella och förståndsmässiga färdigheter. Sändarens uppgift är att vara kreativ, att bilda ideer och formulera budskap som en annan person kan ta emot. Mycket schematiskt kan sändarens funktion tänkas bestå av tre huvudfaser:

- I en planeringsfas initieras och förberedes ett budskap. Budskapet kan tänkas att uppstå genom att sändare får en "idé" som kanaliseras till en avsikt av något slag. Karaktären och styrkan hos denna "idé" påverkas av sändarens vilja, erfarenhet och språkfärdighet. Det kan antas att egenskaper som vakenhet, uthållighet och uppmärksamhet är viktiga. För att sändarens "idé" ska bli något mer än ett inre tillstånd måste han ha en vilja att förmedla information om sitt inre tillstånd. Denna vilja eller inre motivation kan betraktas som en avgörande drivkraft i kommunikationshandlingen. Utan den blir inte "idén" till en yttre handling. Det blir inget beteende.

Driften, viljan eller inre motivationen till kommunikation kan stärkas eller försvagas av de erfarenheter som sändaren tidigare gjort. Framför allt gäller detta erfarenheter av i vad mån tidigare behovsuttryck blivit tillfredsställda. Den sändare som lyckats bra i sina tidigare kommunikationsförsök kan antas att ha en starkare inre drivkraft till kommunikation än den sändare som tidigare upprepade gånger blivit missförstådd eller helt negligerad. Den ene sändaren kan därför ha en stark vilja att förmedla sitt budskap. Han kommer därför att anstränga sig för att tydliggöra budskapet så gott han kan. Den andre sändaren, som har en svagare motivation, kommer inte att amstränga sig lika mycket för att tydliggöra sitt budskap.

Det är viktigt att inse, speciellt med avseende på kommunikationssystem som inte fungerar optimalt, att olika personer i sändarrollen kommer att sätta sin prägel på rollen redan i en planeringsfas. Olika personer har olika behov och varierad grad av inre motivation till följd av personliga egenskaper men också av erfarenheter av tidigare kommunikationssystemens effektivitet.

- Då sändaren förutom sitt behov också upplever en tillräckligt stark inre motivation till fortsatt bearbetning kommer behovet att översättas till en abstrakt struktur med en viss form- och innehållskaraktär. Detta kan antas ske i en programmeringsfas enligt figur 6.

Denna abstrakta programmeringen kräver tillgång till såväl motoriska som kognitiva strukturer. För en optimalt fungerande programmering kan det antas vara viktigt att sändaren t ex kan handskas med helheter och delar samtidigt, att han har kunskaper om konventionellt bestämda förhållanden (tex språk) och att han äger viljan att anstränga sig. Det gäller för sändaren inte endast att formulera sin avsikt på ett korrekt sätt utan framför allt att han gör det på ett sätt som är anpassat till mottagarens möjlighet att förstå. För att detta ska komma till stånd måste sändaren kunna percipiera mottagarens signaler och budskap, ta hans perspektiv och leva sig in i hans intresse- och kunskapsfär men också att bedöma överföringskanalens karaktär.

Olika personer i sändarrollen kommer att ha olika förutsättningar till programmering som en följd av skillnader i motivation, erfarenheter och kunskaper. Härvid spelar inte endast sändarens förståndsutveckling och språkfärdighet stor roll utan också den aktuella och tidigare mottagares förhållningssätt gentemot sändaren.

- Då sändaren formulerat sitt budskap på en abstrakt nivå ska denna formulering ikläddas en för andra människor åtkomlig form (motorisk fas i figur 6). Via de kopplingar som finns mellan

det centrala nervsystemet och kroppens muskler ges budskapet en yttre form genom rörelser i hela kroppen, huvudet, axlar, armar, händer, fingrar, ögon, ögonbryn, pupiller, panna, kinder, läppar och talorgan. Samordningen, varaktigheten och karaktären av dessa rörelser bestäms av den abstrakta planeringen och bär i sig det budskap som sändaren vill förmedla.

Den motoriska formuleringen av den ursprungliga avsikten kan komma att ske i form av naturliga reaktioner (tex svettning, rodnad, pupillförändring), signaler (ljud eller rörelser som är knutna till bestämda HÄR - NU -oftast - sammanhang), gester (kroppsrörelser med en viss grad av konventionalitet) eller språk (ett konventionaliserat system av symboler). Vilken typ av uttrycksätt som sändaren kommer att använda beror inte bara av egenskaper hos honom själv utan också i hög grad av egenskaper hos mottagaren och i överföringskanalen. I det optimalt fungerande kommunikationssystemet kombineras ofta det språkliga uttrycksättet med de övriga uttrycksätten och beroende av överföringskanalens art väljs olika typer av språkliga uttrycksätt t ex skrift eller tal och kommunikationsredskap t ex brev eller texttelefon.

Olika personer i sändarrollen kommer att ha olika förutsättningar att ikläda det abstrakta programmet en effektiv motorisk form till följd av skillnader i motorisk och kognitiv färdighet, kunskaper och vilja. En motorisk störning t ex spasticitet kan omöjliggöra ett tal eftersom talorganens muskler inte kan arbeta med den snabbhet, precision och koordination som är nödvändig. En kognitiv störning kan försvåra ett utnyttjande av t ex talorganens motorik som en följd av att sändaren inte "förstår" att styra motoriken på ett konventionellt optimalt sätt. En emotionell störning kan omöjliggöra tal eller kommunikation därför att sändaren saknar grundläggande motivation att tala, att förmedla sitt budskap eller att uppmärksamma en annan människa.

Kanalen

Kanalen är den komponent som ligger mellan sändare och mottagare. I det minimala kommunikationssystemet utgör ofta kanalen det luftrum som finns mellan person A och person B. I mer komplexa kommunikationssystem kan kanalen innehålla avstånd både i tid och rum, närvaro av tekniska hjälpmedel eller förmedlande "tredje" person.

Kanalen kan betraktas som ett filter där störningar av mer eller mindre allvarlig art kan uppträda. Det kan vara buller eller brus i luftrummet, svårigheter att handskas med ett tekniskt hjälpmedel eller attityder och intolkningar hos förmedlande "tredje" person. Hur stor den störande effekten av dessa faktorer blir beror dock inte enbart på störningsfaktorerna utan också på egenskaper hos mottagarpersonen. En person som lätt distraheras eller har svårt att koncentrera sig kommer att bli mer störd än en svårdistraherad person av t ex buller i kanalen vid direkt talad kommunikation. Sändarens budskap kan således komma att förändras som en direkt följd av egenskaper i kanalen och mottagarens möjligheter att uppfatta det ursprungliga budskapet kan därigenom försvåras eller omöjliggöras.

Mottagare

Mottagarens funktion bestäms av en samordning av egenskaper hos den person som ikläder sig mottagarrollen och egenskaper i överföringskanalen. Mottagarens uppgift är att uppmärksamma sändaren och att ta emot, bearbeta, tolka och reagera på sändarens budskap. Mycket schematiskt kan mottagarfunktionen tänkas bestå av följande viktiga delkomponenter:

- I en mottagningsfas når sändarens budskap mottagarens sinnesorgan (öra, öga, hud) som fysikalisk energi via kanalkomponentens förmedling. Den fysikaliska energin omvandlas i sinnesorganens receptorceller till nervsignaler som förmedlas till det centrala nervsystemet via de sensoriska nerverna.

Faktorer som vakenhet, uppmärksamhet och koncentration är dock viktiga i mottagningsfasen i lika hög grad som sinnesorganens och perceptionens funktion. Av mycket stor betydelse är också mottagarens vilja att ta emot ett budskap från en annan person, vilken som helst och speciellt från den aktuella sändaren.

Olika personer i mottagarrollen kommer att uppmärksamma olika delar av sändarens budskap som en effekt av skador hos sinnesorganen, erfarenheter av sin egen betydelse i mottagarrollen, förväntningar på sändarens avsikter, attityder mot personen i sändarrollen och det budskap han ger och kunskaper i allmänhet och om språk och kommunikation i synnerhet. Mottagandet kommer också att påverkas av i hur hög grad som mottagaren kan kompensera för de störningar som finns i kanalkomponenten.

- Redan i mottagningsfasen har en viss bearbetning av budskapet påbörjats genom att ledtrådar i signalen abstraherats på vilkas grundval vissa viktiga mönster sedan har skapats. Denna perifera bearbetning kompletteras och förfinas i beabetningsfasen med hjälp av kognitiva strukturer och processer och minnen av olika slag. Det kan tex antas vara viktigt att mottagaren kan gruppera ihop egenskaper som lika - olika, att han inser hur delarna bygger upp helheten eller att han kan samordna intryck från öga, öra och hud med varandra.

Det är också viktigt att mottagaren har tillgång till sitt minne för att känna igen budskap eller för att "plocka fram" enheter ur minnet för att jämföra med det budskap som håller på att bearbetas men också för att spara det nya budskapet eller kunskapen i minnet för att utnyttja det vid senare tillfälle.

Olika personer i mottagarrollen kommer att bearbeta sändarens budskap på olika sätt som en sammanvägd effekt av kognitiva och emotionella funktioner. Om mottagaren har en stark vilja att ta del av sändarens budskap eller om han är positivt inställd till sändaren som person kan detta medföra att han anstränger sig mer och på olika sätt än om kommunikationsvilja är svag.

- Då mottagaren sammanställt sändarens budskap till en tolkningsbar form, sker en tolkningsprocess som endast till del är beroende av egenskaper i den ursprungliga signal som nådde mottagarens sinnesorgan. Det kan antas att mottagaren utifrån tidigare erfarenheter, egna motiv, kunskaper om sändaren och hans avsikter formulerar egna hypoteser om budskapet som en viktig grund för en tolkning.

Detta betyder att mottagaren vid sin tolkning på samma sätt som i mottagningsfasen påverkas av erfarenheter av sin egen betydelse i mottagarrollen, förväntningar på sändarens avsikter, attityder mot personen i sändarrollen och det budskap han ger och kunskaper av olika slag, inte minst om språk och kommunikation. I ett väl fungerande kommunikationssystem måste mottagaren inte endast kunna sätta sig in i sändarens roll och person utan också att göra förnuftiga gissningar för att minska tiden från signalmottagning till avsändandet av ett svar.

Det är viktigt att inse att tolkningsprocessen vid kommunikation är båda parter verk. Enligt

Rommetveit (1988) är samtalet är en kollektiv konstruktion, vilket innebär att den enskilda personen inte alls är ensam om att bestämma hur han eller hon ska tolka ett "budskap" i kommunikationen. Sändaren medverkar mer eller mindre beroende av i vilken utsträckning och i vilka avseenden han gör Anpassningar till mottagarens förmodade intressen, kunskap och attityder.

Då mottagaren tolkar sändarens budskap sker en påverkan eller en förändring. Denna påverkan måste inte alltid synas till det yttre. I sin tydligaste form resulterar den dock i ett svar ifrån den person som är mottagare, men som i och med svarsaktiviteten växlar roll till att bli sändare.

Mottagarkomponenten i kommunikationssystemet kommer att fungera med olika grad av effektivitet beroende av personliga egenskaper hos den som ikläder sig rollen, egenskaper i kanalkomponenten och också av egenskaper hos sändarkomponenten. Effektiviteten av hela kommunikationssystemet bestäms av de effekter de tre delkomponenterna har på varandras funktioner.

Då det minimala kommunikationssystemet görs mer komplext införs samtidigt hårdare krav på de personer som innehar sändar- och mottagarrollerna. En avsevärd förändring för sändaren inträffar om mottagarkomponenten uppdelas på flera personer. Sändaren kommer då att tvingas till en splittrad uppmärksamhet och en anpassning av budskapet på grunder som ibland kan vara direkt motstridiga.

Systemet kan också göras mer komplext genom att kanalen förändras med avseende på tidsmässiga och rumsliga förhållanden. I det minimala kommunikationssystemet utgörs kanalen ofta av det luft- rum som ligger mellan sändare och mottagare i den aktuella kommunikationssituationen. Sändare och mottagare är uppmärksamma på varandra i den aktuella situationen - HÄR och NU. Detta betyder att de influenser som sker mellan de två komponenterna också sker under pågående kommunikationshandling varvid en bred repertoire av kommunikativa uttryck kan användas (nurliga reaktioner, signaler, gester och symboler).

I de fall då sändare och mottagare befinner sig på olika platser och kanske dessutom vid skilda tidpunkter, införs andra och mer sammansatta störningsmoment än de som finns i den direkta kommunikationen. En mycket viktig faktor är avsaknaden av den direkta återkopplingen mellan de båda komponenterna. Återkopplingen blir beroende av vilket kommunikationsmedium som användes, vilket i de flesta fall resulterar i en minskad redundans i kommunikationsuttrycken. Återkopplingen kommer också i vissa fall att ske via tekniska hjälpmedel (brev, tidning, TV) först sedan sändaren avslutat sin aktivitet.

Det enkla minimala kommunikationssystemet kan också expanderas till att bli ett system i flera led. En persons direkta kommunikation föres vidare till andra personer genom att en förmedlande "tredje" person vidareför personens ursprungliga kommunikation. Detta är ett system som utmärks av störningsfaktorer från "tredje" person som blir mer märkbara ju fler led denna vidareföring består av.

Kommunikation är en process.

Kommunikation är en process av ömsesidig påverkan. Den påverkan som sker kan men måste inte vara medveten. Den kan men måste inte vara avsiktlig. Som en grundförutsättning för påverkan gäller dock att parterna i någon mån är ömsesidigt uppmärksamma på varandra eller har delad uppmärksamhet på en yttre företeelse.

Människor vill bli förstådda av andra och vill förstå andra. Denna strävan har ett samband med individernas förmåga till decentrering, perspektivtagande och presupposition. Sändaren anpassar sig genom att lägga tillräkta sitt budskap efter sin förväntan eller intuitiva eller medvetna bedömning om mottagarens möjlighet att ta emot och förstå budskapet. Mottagaren bearbetar och tolkar budskapet utifrån sin förväntan om sändarens avsikt samt utifrån sina attityder till talaren och ämnet. Det uppstår spänningar, påverkan och dynamik. Effekterna av de företeelser som dessa ord betecknar leder till att kommunikation också kan betraktas som en process av ständiga förändringar.

Vid kommunikation sker det således kontinuerliga bedömningar av motpartens färdigheter, kunskaper och intressen. Dessa bedömningar grundar sig på olika typer av återkopplingsmekanismer och de är viktiga för den anpassning av den kommunikativa formen och det kommunikativa innehållet till mottagaren som sker. För att dessa bedömningar ska vara konstruktiva gäller att den som bedömer har viss kännedom om den som blir bedömd och de förhållanden som den bedömde lever under. Det är alltså lättare att göra "korrekta" bedömningar och goda anpassningar mellan personer som lever nära varandra. Närheten till varandra kan gälla faktorer som kultur, modersmål, kön, intressen, kunskaper och erfarenheter.

Betydelsen och omfattningen av den anpassning som sker mellan två kommunicerande personer finns beskriven i ett stort antal arbeten. Exempel på hur de kommunicerande parternas uttryckssätt förändras med barnets utveckling ges av t ex Lindström & Thurffjell (1990) och Holmlund (1988). Dessa beskrivningar visar att barnets kommunikations- och språkutvecklingen också är en process av kontinuerliga förändringar där kommunikativa och språkliga färdigheter hos barnet förbereds, tränas, inlärs, befästs och nyanseras under en lång tid under utvecklingen.

Det finns i denna process en rad faktorer som påverkar kommunikationsutvecklingen. Brumark (1989) har sammanfattat senare års forskning kring barnets språkutveckling och presenterar på denna grundval en interaktionistisk teori. Denna teori äger också till del tillämpning för att förstå processen vid kommunikation mer generellt.

Det finns tre viktiga grupper av påverkansfaktorer vid kommunikation och kommunikativ utveckling.

- Den ena gruppen av faktorer är de personbundna egenskaperna hos sändaren och mottagaren. Personliga faktorer är t ex kön, ålder, begåvning, temperament, erfarenhet, socioekonomisk status, språkfärdighet. Alla dessa faktorer påverkar inte kommunikationen på samma sätt eller i lika hög grad. Det är också möjligt att vissa faktorer har större betydelse i vissa sammanhang eller vid vissa perioder under utvecklingen än annars.

Som exempel på personliga anpassningar kan nämnas att en kvinna (eller en man) kommunicerar på olika sätt till en mottagare av samma eller motsatt kön. Detta gäller också om mottagaren tillhör en annan generation, fast då tillkommer ytterligare en tillpassning till

mottagarens ålder. Vuxna (och barn) kommunicerar på ett helt annat sätt med små barn, gamla eller handikappade människor än med andra vuxna (barn) som liknar dem själva. Det finns så många studier som beskriver vuxnas språkliga och kommunikativa anpassningar till små barn, att denna litteratur fått ett egen beteckning - Baby talk, motherese eller child directed speech (en presentation ges i Söderberg, 1979).

- En annan grupp av faktorer som påverkar kommunikation är de kontextuella t ex tidpunkt på dagen, den fysiska situationen, antal personer som deltar, tekniska hjälpmedel, vilken aktivitet och vilka objekt som användes under kommunikation. Som exempel på detta kan nämnas att mödrar talar på olika sätt till sina barn beroende på den sysselsättning de just håller på med.
- Den tredje gruppen av faktorer är de interaktionella t ex typ av feedback, typ av kommunikationsuttryck, frekvens och intensitet av kommunikationshandlingarna och dominansförhållanden i kommunikationen. Det är dessa faktorer som skapas under pågående kommunikation. De är således bundna till varje kommunikationsenhet och deras beskrivning ändras då ena parten i en kommunikation utbytes mot en annan person.

Begrepp som decentrering, perspektivtagande och presupposition framstår som viktiga för en väl fungerande kommunikation. Det gäller att inte endast klara av sin egen roll i det kommunikativa samspelet utan också att ha viktiga insikter om motpartens roll och person. Det kan tyckas vara omöjligt för en person med begränsad kunskap och erfarenhet att leva sig in i de förhållanden som gäller för en person med rikare kunskaper och erfarenheter. Paradoxalt nog finns det dock anledning att tro att även det motsatta förhållandet gäller.

Detta kan betyda att den som har en språk- och kommunikationsstörd kan ha svårt att förstå den som har en normal kommunikations- och språkfärdighet. Det kan dock också betyda att den som har en optimalt fungerande kommunikation inte förstår den som har en bristfällig kommunikation som en effekt av för stort avstånd i gemensamma erfarenheter och kunskaper.

Kommunikationens mål är behovstillfredsställelse.

Kommunikation är ett beteende som initieras av ett behov. Ett behov kan betraktas som är ett bristtillstånd - av föda, värme, sällskap, uppskattning, kunskaper eller åsikter. Kommunikationens mål blir därmed att tillfredsställa behov eller bristtillstånd.

Behov kan vara mer eller mindre abstrakta och mer eller mindre komplexa. Detta kommer i sin tur att ställa olika krav på kommunikationens komplexitet. För att i någon mån belysa detta samband kan Maslows behovshierarki tas som utgångspunkt ytterligare en gång.

Hur skulle en sändare med en normal kommunikativ kompetens kunna bete sig för att tillfredsställa olika typer av behov på de fem nivåerna i Maslows modell? På den lägsta nivån (fortbestånd) skulle det kunna vara tillräckligt med naturliga reaktioner, signaler och handlingssekvenser. På den andra nivå (trygghet) skulle behoven också till viss del kunna uttryckas med signaler men med hjälp av symboler och språk ökas effektiviteten avsevärt. Från och med den tredje nivån behöver sändare och mottagare språk för att effektivt kunna uttrycka behov av gemenskap, uppskattning och utveckling genom att svara, hälsa, begära, protestera, styra andra, hävda sig själva, samtycka, fråga, fantisera, berömma, förneka, planera, ljuga, ironisera eller hypotetisera.

Kommunikation är ett beteende som i sig rymmer stora variationer. Kommunikation kan förmedla

mycket varierade budskap mellan människor tack vare att beteendet är så sammansatt och flexibelt.

Kommunikation kan ses som ett beteende av tre delar, vilka står i ett ömsesidigt beroendeförhållande till varandra. De tre delarna är INNEHÅLL, ANVÄNDNING och FORM (Bloom & Lahey,1978). För att beteendet ska vara normalt krävs att de tre delarna är integrerade med varandra.

Kommunikationens INNEHÅLL omfattar bl a känslor, upplevelser, fakta, fantasier och attityder. Innehållet bestäms av individens emotionella, kognitiva och motoriska färdigheter i samspel med den stimulans och träning som andra människor erbjuder individen. Innehållet växer fram samtidigt som personen utvecklas på annat sätt och speglar i icke oväsentlig grad individens jag- och verklighetsuppfattning. De erfarenheter, kunskaper och attityder som personen sålunda tillägnat sig, ligger till grund för begrepp och begreppsliga relationer vilka i sin tur utvecklas till abstrakta språkliga system.

Kommunikationens ANVÄNDNING omfattar olika funktioner hos kommunikation t ex att inleda eller avsluta kommunikation, att hävda sig själv eller att manipulera andra. Användningen växer fram samtidigt som individen deltar i och lär sig de regler som finns för olika situationer, ämnen och personer. Användningen bestäms i viss grad av individens personliga och sociala färdigheter men också av hur andra människor förhåller sig mot individen. Negativa attityder och negativa eller orealistiska förväntningar kan ha en hämmande effekt på utvecklingen av den kommunikativa användningen.

Kommunikationens FORM är det redskap som behövs för att synliggöra innehållet och användningen för andra. Formen kan vara naturliga reaktioner t ex pupillförändring eller svettning, inlärda och konventionella signaler t ex pekning i blick eller gest, och språkliga uttryck t ex tal, skrift eller tecken. Vilken form som utnyttjas bestäms av individens neuromotoriska och sensoriska färdighet samt av individens kunskaper om t ex språk.

Kommunikationsformen kan vara vokal dvs utnyttja röstegenskaper eller icke-vokal dvs utnyttja andra egenskaper än rösten. Kommunikationsformen, både den vokala och den icke-vokala kan också vara symbolisk (språklig) eller icesymbolisk (icke-språklig). I all direkt kommunikation samverkar alla dessa formvarianter med varandra varvid de icke-symboliska uttrycken bildar en viktig bakgrund till språket. De icke-symboliska uttrycken i blick, kropps rörelse, gest och mimik ger en trygghet i situationen, om de är positiva, och en oro eller ett obehag om de är negativa.

Endast en begränsad del av de kommunikativa uttrycken är språk. Språket inbäddas i de icke-språkliga uttrycken och varje budskap blir en helhet av det språkliga och det icke-språkliga.

Språk är ett konventionaliserat system av symboler varigenom verkligheten representeras (Bloom & Lahey,1978). Detta betyder att språk är något som har utvecklats och bestämts inom grupper av människor och att det inte finns några naturliga samband mellan ordens eller satser uttryck och deras betydelser. Ordet symbol anger att den relation som finns mellan uttryck och betydelse är av godtycklig karaktär. Detta betyder i sin tur att individen lär sig sitt modersmål genom att lära ljudsystem, ord och regler för hur ord, satser och dialoger bygges upp.

Talet är ett redskap för språket men det finns andra redskap som i sina givna sammanhang fungerar lika bra som tal t ex skrift, dövas tecken eller Bliss. Det talade språket är i många sammanhang det överlägsna sättet att kommunicera även om det inte är tillräckligt för att klara de krav på samhällsdeltagande som det moderna samhället ställer.

Behov som är knutna till en HÄR-NU situation har andra krav på kommunikationen än behov som saknar knytning till den situation som råder. Behov som inte kan tolkas med ledning av situation och sammanhang kräver för sin tillfredsställelse språklig kommunikation.

Kommunikationsstörning.

Vi har som regel ganska klara uppfattningar om vad som är normalt för ett visst beteende. Det är det som det flesta människor inom en avgränsad gemenskap gör i ett visst sammanhang. Människor vars beteende t ex kommunikation inte följer det normala är avvikare och bestraffas på olika medvetna eller omedvetna sätt av de andra som är normala.

En kommunikationsstörning medför att sändare och mottagare inte samverkar på ett normalt sätt. Budskap överförs inte lika effektivt eller på samma sätt som normalt. Det är därvid av vikt att betona att kommunikationsstörning inte är en isolerad företeelse och att den inte avgränsas till att gälla enbart sändarkomponenten. Dess karaktär är relativ vilket betyder att graden av störning bestäms i förhållande till de krav på kommunikation som normalt finns i situationen. Detta betyder t ex att oförmåga till tal kan vara en mycket grav kommunikationsstörning i ett visst sammanhang utan att det måste vara så i alla sammanhang.

Orsakerna till en kommunikationsstörning kan primärt ligga i sändarkomponenten och de kan ha ett samband med mindre utvecklade behov, annorlunda attityder, verklighetsuppfattning, en svag eller negativ identitetsuppfattning eller motoriska svårigheter.

Orsakerna kan också primärt vara förlagda till kanal- och mottagarkomponenterna vilket kan medföra att kommunikationens systemegenskaper eller process förändras. Kommunikationssystemet är t ex inte normalt om det inte sker ett regelbundet byte av sändar- och mottagarroll mellan deltagande personer. Ej heller är kommunikationsprocessen normal om det inte sker kontinuerliga anpassningar till motparten i kommunikationens form och innehåll.

Kommunikationsstörning är ett sammansatt begrepp och det kan orsakas av många olika faktorer i mer eller mindre intim samverkan med varandra. I samhällslivet är den som är kommunikations- och språkstörd ofta isolerad och ställd utanför gemensamma verksamheter och beslut. Den språk- och kommunikationsstörde har få kanaler genom vilka han kan möjlighet att påverka och förändra.

Kommunikationsträning.

För den som har en kommunikations- eller språkfärdighet innebär detta ett handikapp. Vår kultur är sådan att språklig färdighet är en förutsättning för att bli respekterad i sociala sammanhang. Det är därför en samhällelig skyldighet att tillse att den som är kommunikations- och språkstörd erhåller stöd, träning och kompensation för att i så hög utsträckning som möjligt minska kommunikationshandikappet.

Kommunikationsträning innebär en träning till en förmåga som accepteras av andra. Detta betyder att hänsyn måste tas till beteenden, system, processer och olika överföringskanaler. Kommunikationsträning kan därför inte gälla en isolerad individ eller ett isolerat beteende hos individen utan den måste inbegripa individen som helhet och också andra personer.

En av de mest grundläggande målsättningarna i kommunikations- och språkträning är att väcka och stärka behov hos personen med kommunikationsstörning. Intimt knuten till denna målsättning är att tillse att individen tränas till kommunikationsuttryck som är optimala för att tillfredsställa de behov som finns. Vid mer utvecklade behov betyder detta att individen bör ges träning till språklig utveckling.

I detta arbete gäller det att ge individen sådana erfarenheter att en positiv jag-känsla skapas och att den inre motivationen till handling bygges upp. Den egna identiteten kan stärkas av att individen ges möjlighet att - kanske med hjälp - se att han kan påverka sin egen situation och förhållanden i omgivningen. Detta kan ske genom att andra människor i hans omgivning lär ett annat förhållningssätt varigenom han ges upplevelsen av att vara NÅGON som har uppfattningar, åsikter eller kunskaper som de andra bryr sig om.

För att kunna påverka och förstå andra krävs dock att den kommunikationsstörde har ett sätt att kommunicera som de andra förstår. Det är därför lika viktigt att de andra lär sig att förstå hans kommunikationsuttryck som att träna honom till uttryck som är mer normala.

Viljan och motivationen till kommunikation är A och O både i rollen som sändare och mottagare. Att bygga upp och stärka kommunikationsviljan är därför en lika viktig del i kommunikationsträningen som att stärka behov av kommunikation. Det gäller att träna de andra i den kommunikationsstördes omgivning att svara på, belöna, berömma och uppmuntra hans uttryck på ett sätt som han förstår. Detta kan dock bli en mycket svår balansgång eftersom för mycket av beröm och hjälp är lika negativt som för litet. Den kommunikationsstörde måste få möjlighet att klara av så mycket som möjligt med utnyttjande av sin egen kommunikation. För att detta ska lyckas måste personer i hans omgivning ha realistiska krav på hans färdigheter. För låga krav är lika litet motiverande som för höga krav.

Informationsprocessen är av central betydelse för alla beteenden. Det är därför av självklar betydelse att en kommunikationsträning, om så behövs, omfattar träning av individens förmåga att ta emot intryck, att selektivt välja relevanta och välja bort irrelevanta intryck, att bearbeta, koda, tolka och minnas intrycken. I denna träning kan metoder så olika som klassisk betingning och ostrukturerad "tala mer med varandra"-metod vara tillämpliga beroende på vad som ska tränas och i vilket skede av inlärningen som avses. Betingning, imitation och modellinlärning kan vara värdefulla metoder i ett inledningsskede i inlärningen av t ex en kommunikativ form men de måste kombineras med annan metodik för att denna FORM ska integreras med ANVÄNDNING och INNEHÅLL.

Inlärning av ett talalternativt kommunikationssätt har under senare år visat sig vara en mycket effektiv metod i de fall där det finns störningar i den auditivt-vokala kanal. Det kan gälla att i första hand utnyttja en visuell- motorisk kanal som i dövas teckenspråk eller en visuell-taktil-motorisk kanal som i konstruerade signal- och symbolsystem där tex tredimensionella former ersätter talets ord.

Den träning som primärt riktas mot egenskaper hos den kommunikationsstörde måste dock ske i ett socialt sammanhang och inom ramen för de naturliga system som redan finns för individen. Kommunikationsträning ska därför ingå som ett led i de dagliga rutinerna i t ex hemmen, inom förskola eller skolan eller på dagcenter. Ett led i kommunikationsträningen är att ge den kommunikationsstörde tillfälle att aktivt delta i så många olika sociala grupperingar som möjligt för att lära en bredare repertoire av kommunikativa regler. Det är av vikt att kunna använda sin kommunikation på ett korrekt sätt till barn - vuxna, till obekanta - bekanta personer och till män - kvinnor.

Kommunikationsträning blir olika beroende av hur begreppet kommunikation definieras. Med den definition som givits i denna rapport innebär det att träning inte endast ges till den som har en kommunikationsstörning utan också i hög grad till andra personer. Det gäller att sprida information och kunskaper om kommunikation och kommunikationsstörning, att bearbeta omgivande personers attityder och rädslor inför kommunikationsstörning och att lära dem lämpliga strategier för att möta den kommunikationsstörde på halva vägen mot en bättre fungerande kommunikation. Detta är ett tidskrävande, långsamt och kontinuerligt arbete som förändras allt eftersom kraven på den kommunikationsstörde förändras.

Referenser

- Alsén,E., 1985. Discourse patterns in aphasia. Inst för lingvistik, Göteborgs universitet.
- Aronson,K. & Sätterlund-Larsson,U., 1987. Politeness strategies and doctor-patient communication. On the social choreography of collaborative thinking. Journal of Language and Social Psychology 6,1-26.
- Bernstein,B., 1964. Elaborated and restricted codes: their social origins and some consequences. J.Gumperz & D.Hymes (eds) The ethnography of communication. American Anthropologist 66.
- Björck-Åkesson, E. & Fälth,I-B., 1988. Kommunikation hos små barn med rörelsehinder och talhandikapp. PRESS 7, Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Bloom,L & Lahey,M., 1978. Language development and language disorders.John Wiley & Sons, New York.
- Brodin,J., 1989. Ett gravt flerhandikappat barns kommunikation - utprövning av en analysmodell. Rapport nr 34 Utvecklingspsykologiska seminariet, Stockholms universitet.
- Bronfenbrenner,N., 1979. The ecology of human development. Cambridge,MA: The Harvard University Press.
- Chomsky,N., 1965. The theory of syntactic structures. Cambridge Mass:MIT Press.
- Brumark,Å., 1989. Blindness and the context of language acquisition. MINS 31, Institutionen för nordiska språk,Stockholms universitet.
- Granlund,M & Olsson,C., 1987. Talspråksalternativ kommunikation och begåvningshandikapp. Stiftelsen ALA
- Hellspång,L., 1988. Regulation of dialogue. A theoretical model of conversation with an empirical application. MINS 30, institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Holmlund,C., 1988. Barnets väg mot en värld avdelade upplevelser. En modell för analys och beskrivning av spädbarnskommunikation 0-3 månader. Forskningsrapport nr 41, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Johansson,I.,1980a Three investigations of sex-associated speech variation in day school. Women Studies International Quarterly 3 (ed D. Spender), 219-255.
- ., 1980b Sex-determined language of females in questions to six-year-old children. Nordic Prosody II (ed T Fretheim)
- ., 1988. Språkutveckling hos handikappade barn; performativ kommunikation. Studentlitteratur. Lund.
- ., 1990 Språkutveckling hos handikappade barn; ordstadium. Studentlitteratur.
- Junefelt,K., 1987. Blindness and child-adjusted communication. MINS 25, Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.

- Kylén, G., 1979. Helhetssyn på människan. ALA-rapport 33/293 C, Stiftelsen ALA, Stockholm.
- Jönsson,L., 1988. Polisförhöret som kommunikationssituation. SIC 23, Tema Kommunikation, Universitet i Linköping.
- Lindström,E & Thurfjell,F., 1990. Hur uppstår kommunikation. en longitudinell studie av interaktionen mellan en mamma och ett barn med Downs syndrom. Publ nr 32, avd för fonetik,Umeå universitet.
- Linell,P & Gustavsson,L., 1987. Initiativ och respons. Om dialogens dynamik,dominans och koherens. SIC 15, Tema Kommunikation, Universitetet i Linköping.
- Lisina,M.,(1985)1989. Kommunikation og psykisk udvikling fra fodslen til skolealderen. Sputnik
- Maslow,,A.H.,1954. Motivation and personality. Harper.
- Mead,,G.H.,(1934),1967. Mind, self and society from the standpoint of a social behaviorist. The Univesity of Chicago Press.
- Piaget,J., 1959. The language and thought of the child. London.
- Preisler,G., 1983. Deaf children in communication. Psykologiska institutionen, Stockholms universitet
- Rommetveit,R., 1987. Meaning, context and control. Convergent trends and controversila issues within current social-scientific research on human cognition and communication. Inquiry 30, 77-99.
- Shannon,C.E. & Weaver,W., 1949. The mathematical theory of communication. University of Illinois.
- Söderberg,R., 1979. Barnets tidiga språkutveckling. Liber.
- Thunberg,A-M., Nowak,K., Rosengren,K-E. & sigurd,B., 1979. Samverkansspiralen. Människan i informations- och kommunikationssamhället. Liber förlag.
- Vygotsky,L.,1962. Thought and language. Cambridge Mass:MIT press
- Wiio,O., 1973. Kommunikation - vad är det? Natur och Kultur.